

Hvor store økonomiske marginer har husholdningene? En analyse på mikrodata for perioden 1987–2004

Bjørn Helge Vatne, spesialrådgiver i Finansmarkedsavdelingen¹

I denne artikkelen beregnes økonomiske marginer i norske husholdninger ved bruk av mikrodata for perioden 1987–2004. Økonomiske marginer defineres som det husholdningene sitter igjen med av likvide midler etter at utgifter til lån og alminnelige levekostnader er dekket. Det er en indikator for hvor robust husholdningenes økonomi er for endringer i økonomiske rammebetingelser, som for eksempel høyere renter eller lavere inntekter. Økonomiske marginer kan dermed gi informasjon om risikoen for tap på bankenes utlån til husholdninger. Husholdningenes samlede økonomiske marginer økte kraftig fra slutten av 1980-tallet fram til 2004. Årsakene til dette var god vekst i inntektene, samtidig som en lavere andel av inntekten gikk til alminnelige levekostnader og gjeldsbetjening. De fleste husholdningene har god økonomisk margin, men for noen husholdninger er den lav eller negativ. Andelen med negativ margin har avtatt i perioden.

176

1 Innledning

I vurderinger av risikoen knyttet til utlån fra finansinstitusjonene er det viktig å overvåke gjeldssituasjonen i husholdningene av to årsaker: For det første vil en omfattende svikt i husholdningenes evne til å betjene gjeld kunne føre til økte tap på finansinstitusjonenes utlån. For det andre vil husholdninger som kommer i en anstrengt finansiell situasjon, kunne redusere sin etterspørsel etter varer og tjenester betydelig. Det kan i sin tur påvirke bedriftenes inntjening og bidra til økte tap på bankenes utlån til næringslivet.

Økonomiske marginer, definert som det husholdningene sitter igjen med av likvide midler etter at alminnelige utgifter til lån og levekostnader er betalt, kan brukes til å belyse disse forholdene. Mikrodata brukes i denne artikkelen til å beregne enkelthusholdningers økonomiske margin. I avsnitt 2 presenteres datamaterialet, og vi ser kort på sammenhengen mellom bankenes misligholdte lån og husholdningenes økonomiske marginer. I avsnitt 3 beregnes den samlede verdien av husholdningenes positive marginer for å undersøke utviklingen i husholdningenes frie midler, det vil si midler til forbruk ut over alminnelige levekostnader og til sparing ut over nedbetaling av gjeld. I avsnitt 4 ser vi nærmere på hvor stor del av gjelden som er holdt av husholdninger med negativ margin, og hva som karakteriserer disse husholdningene. I avsnitt 5 analyseres hvordan marginene påvirkes av endrede renter. Avsnitt 6 oppsummerer.

2 Bakgrunn

Hvorfor studere økonomisk margin i den enkelte husholdning?

Norges Bank følger gjeldssituasjonen i husholdningssektoren som et ledd i overvåkingen av risikoen knyttet

til mislighold av finansinstitusjonenes utlån. Et vanlig mål for denne risikoen er husholdningenes samlede gjeld i prosent av samlet disponibel inntekt, se for eksempel *Finansiell stabilitet 1/06*. Denne indikatoren har imidlertid noen begrensninger, fordi det er en aggregert størrelse. For det første omfatter inntekten også inntekt fra husholdninger som ikke har gjeld. For det andre tar ikke indikatoren hensyn til inntektsnivået. Husholdninger med høye inntekter kan betjene relativt mer gjeld enn de med lave inntekter. For det tredje tar ikke indikatoren hensyn til fundamentale forskjeller mellom husholdningene, som alder og utviklingen i antall personer og sysselsatte per husholdning.

Tilgangen til data på husholdningsnivå gir oss muligheter til å beregne husholdningens økonomiske marginer, som avspeiler den økonomiske situasjonen i husholdningene. Beregningene har mye til felles med de beregninger bankene gjør når de vurderer lånesøknader fra husholdninger.

Bankene tar i sine vurderinger utgangspunkt i låntakers inntekter. Utgifter til et normalt forbrukt nivå, beregnet ut fra husholdningens sammensetning, trekkes fra. Basert på det beløpet som da er igjen til gjeldsbetjening, beregnes maksimalt lånenivå ut fra antagelser om rentenivå og nedbetalingsprofil. Disse beregningene er imidlertid usikre når det gjelder framtidig gjeldsbetjeningsevne. Utgiftene knyttet til et lån forfaller jo over hele lånets løpetid, mens ulike forhold som endringer i lønn og renter, eller endringer i husholdningens sammensetning, påvirker husholdningens økonomiske situasjon.

Datamaterialet gir oss mulighet til å skille ut husholdninger med negativ økonomisk margin. Vi antar at disse er i en anstrengt økonomisk situasjon. Gjelden som disse husholdningene holder, er spesielt utsatt for mislighold og kalles heretter «utsatt gjeld». Utsatt gjeld som andel

¹ Takk til Jon Epland, Vidar Pedersen og Grethe Sparby i Statistisk sentralbyrå for uunnværlig hjelp til å bygge opp analysedatasettet. Takk til Snorre Evjen, Birger Vikøren, Karsten Gerdrup og Helge Eide for nyttige kommentarer.

Økonomiske marginer – definisjoner og kildegrunnlag

I tabell 1 er ulike økonomiske marginer definert ut fra hvilke komponenter som inngår. *Margin etter forbruk* er definert som årsinntekt etter skatt fratrukket alminnelige levekostnader. *Margin etter renter* framkommer ved i tillegg å trekke fra renteutgifter. *Margin etter avdrag*, som er det husholdningen sitter igjen med etter at renter, beregnede avdrag over tjue år og alminnelige levekostnader er betalt, ligger nærmest det som bankene bruker i sine kredittvurderinger. I *margin med bankinnskudd* er innstående bankinnskudd lagt til margin etter avdrag, mens *margin med finansformue* inkluderer husholdningens totale finansformue. Husholdningenes realformue, herunder bolig, er ikke vurdert i denne analysen.

Selvstendig næringsdrivende er tatt ut av data-materialet, fordi det er vanskelig å skille mellom næringsvirksomhet og privatøkonomi. I tillegg ser vi bort fra studenter. Studielån rapporteres som gjeld, men brukes i stor grad til å dekke alminnelige levekostnader.

Utvalget utgjør 84 prosent av observasjonene i det tilgjengelige datasettet. Datasettet består av om lag 3000 husholdninger i dataene for 1987 og et økende antall for etterfølgende år. For de siste årgangene er det over 10 000 observasjoner. På grunn av det forholdsvis lave antallet observasjoner i de første årene er det større usikkerhet knyttet til estimatene fra slutten av 1980-tallet.

Opplysninger om inntekter, bankinnskudd, renteutgifter, finansformue og husholdningenes sammensetning er hentet fra *Inntekts- og formuesstatistikk*

for husholdningene 1987–2004 utarbeidet av Statistisk sentralbyrå, se NOS D310 (2004). Inntekts- og formuesundersøkelsen er en representativ utvalgsundersøkelse. Inntektsopplysningene bygger på selvangivelsene for alle medlemmer i de utvalgte husholdningene i tillegg til opplysninger om skattefrie inntekter fra en rekke offentlige registre. Mikrodataene inneholder ikke opplysninger om husholdningenes forsikringstekniske reserver knyttet til eventuelle kollektive forsikringsordninger.

Ved hjelp av standardbudsjetter for husholdningsutgifter fra Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) gjennom perioden 1987–2004 kan vi beregne hva det gjennomsnittlig har kostet å leve på et rimelig forbruksnivå for husholdninger av ulik størrelse. Med et rimelig forbruksnivå menes et forbruk som kan godtas av folk flest. Det oppfyller kravene til vanlige helse- og ernæringsstandarder og gjør det mulig for husholdets personer å delta i de mest vanlige fritidsaktivitetene på en fullverdig måte. Vurderingen av hva som er et rimelig forbruksnivå, vil selvfølgelig variere blant annet med husholdningens bosted. Vi har skjønnsmessig lagt til boutgifter ut over renter og avdrag, bl.a. til strøm, fordi dette ikke inngår i SIFO-budsjettene.

Dataene inneholder ikke opplysninger om avdrag. Avdragene er beregnet ved å anta 20 års lineære avdrag (serielån) på lånene. Avdragene framkommer som en tjuendedel av total gjeld. Det er imidlertid vanlig både med lengre avdragstid og annuitetslån, der låneutgiftene jevnes ut over tid.

Tabell 1. Økonomiske marginer. Ulike definisjoner og gjennomsnittlige størrelser 2004. Pluss- og minustegn angir hvilke elementer som er med i de ulike definisjonene av marginer, og med positivt eller negativt bidrag.

		Inntekt etter skatt	Bankinnskudd	Andre fordringer	Alminnelige levekostnader	Renteutgifter	Avdrag
	Gjennomsnitt 1000 kr	356	239	179	170	24	28
Margin etter konsum	186	+			-		
Margin etter renteutgifter	163	+			-	-	
Margin etter avdrag	134	+			-	-	-
Margin med bankinnskudd	374	+	+		-	-	-
Margin med finansformue	553	+	+	+	-	-	-

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

av samlet gjeld kan være en indikator for den direkte risikoen knyttet til bankenes utlån til husholdningene. «Samlede marginer» er definert som summen av økonomiske marginer i husholdninger som har positiv margin. Vi betrakter de samlede marginene som en indikator for husholdningenes samlede etterspørsel etter varer og tjenester fra ikke-finansielle foretak. Etterspørselen vil påvirke foretakenes inntjening og gjeldsbetjeningsevne.

Analysedataene inneholder for få observasjoner til å teste på en god måte om det er en stabil sammenheng mellom økonomiske marginer og mislighold av lån. Tallene i figur 1 tyder imidlertid på at det er en sammenheng. Den nederste kurven viser samlede misligholdsrater definert som bankenes beholdning av misligholdte lån til husholdninger og ikke-finansielle foretak som andel av totale utlån. Det er en positiv samvariasjon mellom andelen av gjelden som er utsatt og misligholdsraterne. Vendepunktene for utsatt gjeld kommer noen år før vendepunktene i misligholdsraterne. En mulig forklaring på dette kan være at husholdningene har finansiell formue som de kan tære på en tid før de misligholder rente- eller avdragsbetalinger. Det er en negativ samvariasjon mellom misligholdsraten og de samlede positive marginene.

Det er rimelig å anta at størrelser som gir redusert skatt – som gjeldsrenter – er rapportert fullt ut i selvangivelsene, mens skattbare størrelser som inntekt og formue kan være underrapportert. Isolert sett vil effekten av dette være at marginene reelt sett er noe større enn dataene indikerer. Mikrodataene gir oss mulighet til å analysere fordelingen av økonomiske marginer i ulike typer husholdninger. Ved å identifisere spesielt utsatte grupper av husholdninger og følge utviklingen i disse gruppene kan vi tidlig avdekke kimer til risiko knyttet til utlån fra finansinstitusjonene.

I andre land er det gjort flere mikrobaserede analyser av

husholdningenes finansielle tilpasning, se for eksempel DWP (2004) og May m. fl. (2004). Analysen i denne artikkelen har fellestrekk med analyser fra Sveriges riksbank (2004, 2005) og BIS (2006). I disse analysene belyses husholdningenes sårbarhet ved å dele inn husholdningene i fem grupper etter stigende inntekt og deretter beregne deres økonomiske marginer etter renter. Riksbanken konkluderte på basis av tall for 2001 med at det høye gjeldsnivået i husholdningene i Sverige ikke utgjør noen risiko for bankene og derfor ikke truer den finansielle stabiliteten. Husholdningene er også robuste for eventuelle renteøkninger. Årsaken til dette er at lånene i Sverige er konsentrert i de øverste inntektsgruppene. Disse har gode økonomiske marginer og mesteparten av den finansielle formuen. Vi sammenlikner i avsnitt 4 kort våre resultater med de svenske.

Det registerbaserte datamaterialet for Norge vurderes å være godt sammenliknet med datamaterialet i andre lands undersøkelser. Med unntak av undersøkelser fra Sveriges riksbank er mikroanalyser av husholdningenes økonomi i andre land i stor grad bygget på intervjuundersøkelser, se for eksempel Redwood m. fl. (2004).

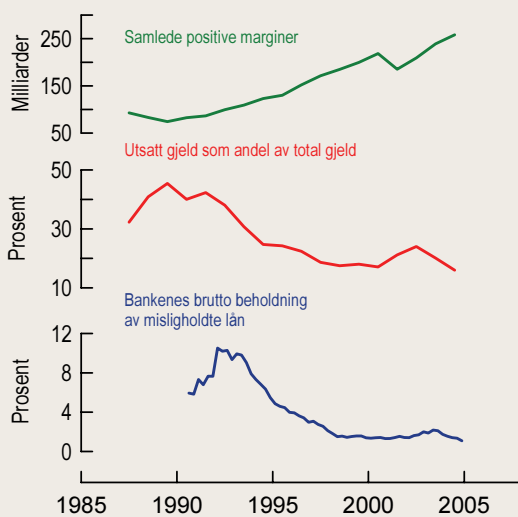
3 Husholdningenes marginer

Husholdningenes samlede positive marginer har økt i analyseperioden

Husholdningenes gjeld mer enn doblet seg i perioden 1987–2004.² Rentenivået, målt som bankenes gjennomsnittlige realrente til husholdningene, har falt med over seks prosentpoeng fra toppnivåene i analyseperioden, se figur 2. I 2004 var renten på bankenes utlån til husholdninger i gjennomsnitt 4,1 prosent. Det tilsvarer en realrente på 3,7 prosent.

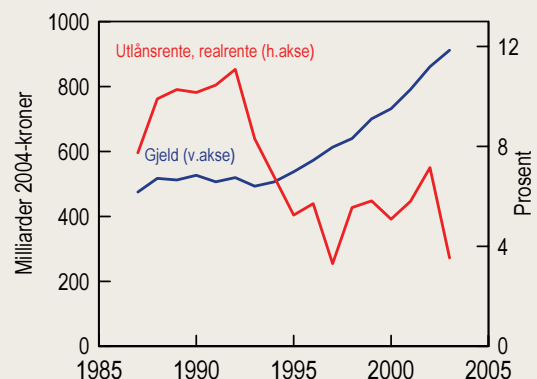
Husholdningenes samlede inntekt etter skatt, målt i

Figur 1. Utvikling i misligholdsrater, utsatt gjeld og samlede marginer. 2004-kroner og prosent

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Figur 2. Utvikling i samlet verdi av gjeld og i bankenes realrente¹⁾ på utlån. 1987-2004

¹⁾ Realrente er definert som rente minus prisstigning

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

² Se Finansiell stabilitet 1/06 og Riiser og Vatne (2006) for en nærmere gjennomgang av husholdningenes finansielle stilling.

2004-kroner, økte med 69 prosent i perioden 1987–2004. I 1987 satt husholdningene igjen med 19 prosent av inntekten etter at utgifter til alminnelige levekostnader og gjeldsbetjening var trukket fra, se figur 3. I 2004 er denne andelen økt til 38 prosent. Videre bruker husholdningene en mindre andel av sin inntekt til levekostnader og gjeldsbetjening. Andelen av inntekten som gikk til alminnelige levekostnader, ble redusert fra 59 til 48 prosent. Andelen av inntekten som gikk til gjeldsbetjening ble redusert fra 22 til 15 prosent. Samlet økte marginene etter beregnede avdrag fra 74 til 244 milliarder 2004-kroner.

Finansformuen består av to komponenter: bankinnskudd og annen finansformue. Bankinnskudd utgjorde under halvparten av husholdningenes finansformue utenom forsikringsreserver i 2004. Veksten i de samlede bankinnskuddene har vært langt svakere enn gjeldsveksten. Gjelden er derfor samlet sett i mindre grad sikret av bankinnskudd i 2004 enn i 1987. Ligningsverdien av annen finansformue har økt kraftig og sterkere enn gjelden i analyseperioden. Av annen finanskapital består om lag 60 prosent av unoterte aksjer og utestående fordringer.

Figur 4 viser utviklingen i husholdningenes samlede frie midler når vi tar med finansformuen. Hvis vi inkluderer hele finansformuen, ble husholdningenes frie midler mer enn fordoblet gjennom perioden vi ser på. Finansformuens andel av de frie midlene ble redusert fra 81 til 76 prosent. Andelen av bankinnskudd i de samlede marginene er redusert til fordel for mindre likvide verdipapirer som svinger mer i verdi. Det er derfor vanskelig å vurdere hvor god sikkerhet denne formuen utgjør i en situasjon der husholdningene opplever betalingsproblemer.

Fordelingen av økonomiske marginer

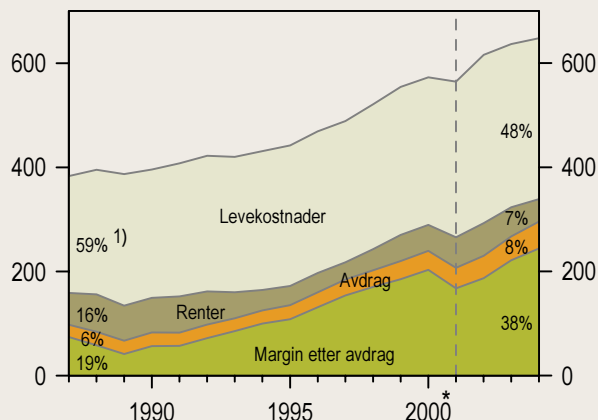
Generelt sett er den finansielle situasjonen i husholdningene god. I 2004 hadde 45 prosent av husholdningene mer enn 100 tusen kroner i margin etter avdrag, se figur 5. 19 prosent hadde mellom 0 og 50 tusen kroner i margin, mens 19 prosent av hadde negativ margin. Husholdningene med lave og negative marginer er sårbare overfor økte renter og reduksjoner i inntekt.

4 Gjeld holdt av husholdninger uten økonomisk margin

En sjettedel av gjelden ble holdt av husholdninger med negativ margin etter avdrag

Størrelsen på de økonomiske marginene er en indikator på hvor sårbare husholdningene er for uforutsette hendelser. Figur 6 viser andel husholdninger med negativ margin, målt ved ulike margindefinisjoner, og tilhørende andeler av samlet gjeld i 2004. Under 3 prosent av en samlet gjeld på om lag 1030 milliarder kroner er tatt opp

Figur 3. Inntekt etter skatt fordelt på utgiftsposter og margin etter avdrag. Milliarder 2004-kroner og prosent av inntekt. 1987-2004

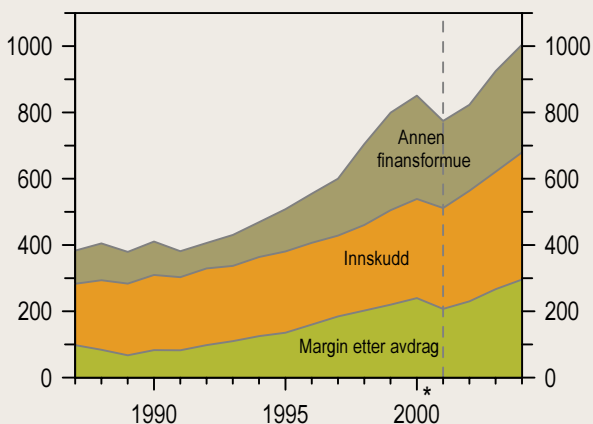

* SIFOs standardbudsjett ble revidert i 2001

¹⁾ Lavekostnadenes andel av inntekt

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

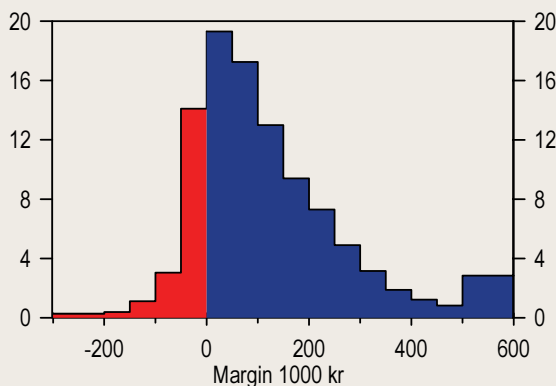
Figur 4. Samlede frie midler inkludert finansformue. Milliarder 2004-kroner. 1987-2004

* SIFOs standardbudsjett ble revidert i 2001

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Figur 5. Husholdninger fordelt etter margin etter avdrag. Prosent. 2004

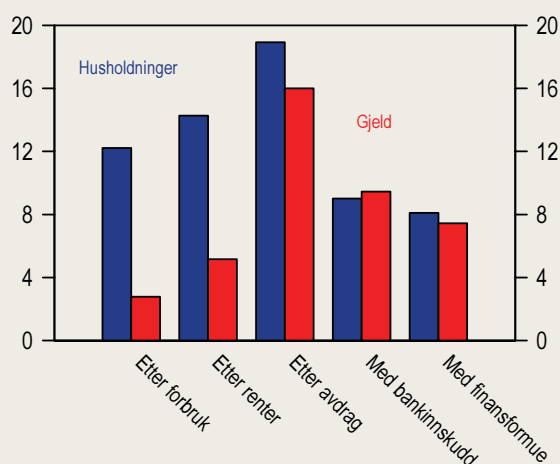
Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

av husholdninger som ikke har tilstrekkelig inntekt til å dekke alminnelige levekostnader. Andelen stiger til 5,2 prosent hvis vi inkluderer renteutgiftene i marginberegningen. Husholdninger uten margin etter avdrag holdt 16 prosent av den samlede gjelden dette året. Hvis vi inkluderer finansformuen i marginen, faller andelen av gjeld holdt av husholdninger med negativ margin betraktelig.

I den videre analysen konsentrerer vi oss om margin etter avdrag. Utsatt gjeld brukes i fortsettelsen om gjeld holdt av husholdninger der økonomisk margin i denne betydningen er negativ.

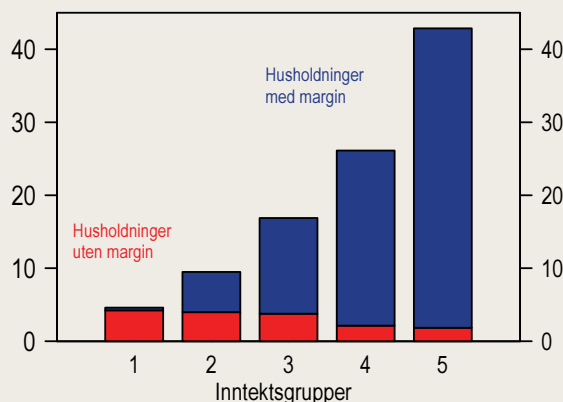
Husholdninger med negativ margin etter avdrag har flere muligheter til å unngå å misligholde låneforpliktelsene. De kan avtale perioder med avdragsfrihet eller lengre nedbetalingstid, redusere sitt forbruk til under et alminnelig nivå, eller bruke av finansformuen. Negativ

Figur 6. Andel av husholdninger med negativ margin og tilhørende gjeldsandel. Beregnet ved ulike definisjoner av margin. 2004. Prosent

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Figur 7. Andel av samlet gjeld etter inntektsgrupper¹⁾ og fordelt på husholdninger med og uten margin etter avdrag. Prosent. 2004

¹⁾ Husholdningene er delt inn i fem like store grupper etter økende inntekt etter skatt

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Tabell 2. Inntekt og utgiftselementer for husholdninger med hhv. positiv og negativ margin etter avdrag. Gjennomsnitt. 2004. 1000 kr

	Inntekt	Leve- kostnader	Beregnete avdrag	Renter	Margin
Positiv margin etter avdrag	405	175	29	25	175
Negativ margin etter avdrag	150	147	24	24	-40
Differanse	254	29	5	1	216

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

margin etter avdrag innebærer således ikke nødvendigvis noen direkte fare for mislighold av gjeld.

Den største forskjellen mellom husholdninger med positiv og med negativ margin etter avdrag er det gjennomsnittlige inntektsnivået. Forskjellene på utgifts-siden er mindre, se tabell 2. Vi kan grovt sett si at negative marginer i større grad skyldes lave inntekter enn høye renter og beregnede avdrag.

Husholdninger med lavere og midlere inntekter holder mesteparten av den utsatte gjelden og øker sin andel av utsatt gjeld

Det er i de lave inntektsgruppene vi relativt sett finner det meste av den utsatte gjelden, se figur 7. De 20 prosent av husholdningene som har høyest inntekt, holder 43 prosent av samlet gjeld, men kun 12 prosent av den utsatte gjelden. De to laveste inntektsgruppene holder 14 prosent av samlet gjeld, men 51 prosent av den utsatte gjelden. I gruppen med lavest inntekt utgjør utsatt gjeld nesten hele den totale gjelden.

De to øverste inntektsgruppene har redusert sin andel av utsatt gjeld, se figur 8. Årsaken til dette kan være å finne i to forhold. Høyinntektsgruppene har gjennom analyseperioden fått en større andel av samlet inntekt, samtidig som gruppens andel av samlet gjeld har sunket. En forklaring på vridningen mellom inntektsgruppene kan være endring i skattereglene på 90-tallet, som gjorde det mindre gunstig for høyinntektsgrupper å holde gjeld.

Den utsatte gjelden er fordelt på aldersgruppene over 25 år. Andelen av utsatt gjeld øker i husholdninger over 45 år

I dette avsnittet deler vi husholdningene inn i aldersgrupper etter alderen på hovedinntektstakeren i husholdningen og ser på hvordan samlet gjeld og utsatt gjeld fordeler seg. Utsatt gjeld er forholdsvis jevnt fordelt over alle aldersgrupper over 25 år, se figur 9. Aldersgruppen 25–34 år holder knapt 24 prosent av samlet gjeld, men 26 prosent av den utsatte gjelden. Husholdningene over 55 år holder også en relativt sett

stor andel av utsatt gjeld, 18 prosent av samlet gjeld og 22 prosent av utsatt gjeld. Det er mange trygdede med lave inntekter i denne aldersgruppen, men gruppen har også mye finans- og realkapital.

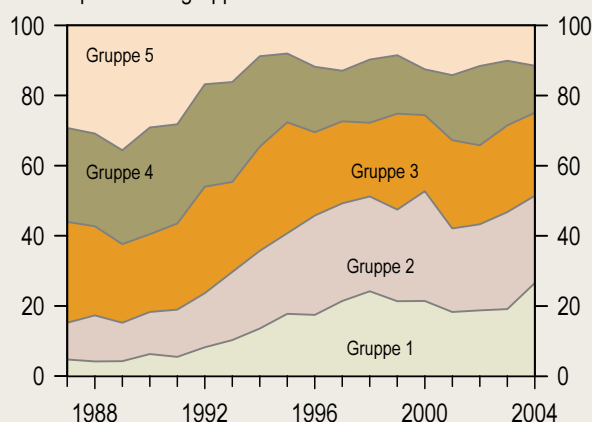
Den største økningen i andelen av utsatt gjeld ser vi i aldersgruppen over 45 år. Denne gruppen holdt rundt 20 prosent av utsatt gjeld rundt 1990. I løpet av analyseperioden har denne andelen fordoblet seg, se figur 10. Årsaken til dette er sterk gjeldsvekst i gruppen. I begynnelsen av perioden holdt husholdninger over 45 år 24 prosent av gjelden. Andelen i 2004 var 41 prosent. Det har også relativt sett blitt flere husholdninger i disse aldersgruppene på grunn av demografiske forhold, se Riiser og Vatne (2006). Motsvarende har husholdningene under 45 år redusert sin andel av utsatt gjeld. Aldersgruppen 24–34 år har i løpet av perioden redusert sin andel av utsatt gjeld fra over 40 prosent til under 30.

Er bankenes utlån til husholdningene mer utsatt i Norge enn i Sverige?

Sveriges riksbank (2004) konkluderer i sin analyse av marginer etter renter med at det er liten risiko knyttet til utlånene til de svenske husholdningene. Det er høyinntektsgruppene som har det meste av gjelden, men også de største marginene på grunn av høye inntekter og høy finansformue. De finner at de tre øverste inntektsklassene holder 94 prosent av gjelden i 2001, og at en lav andel (1,2 prosent) av husholdningene i de tre øverste inntektsklassene har negativ margin etter renter.

På grunn av ulikt datautvalg og ulike inntektsbegreper er det vanskelig å sammenlikne de svenske funnene med våre. Det synes likevel som at gruppene med lave inntekter i Norge holder en større andel av samlet gjeld enn tilsvarende grupper i Sverige. De to laveste inntektsgruppene i de norske dataene holder nesten 20 prosent

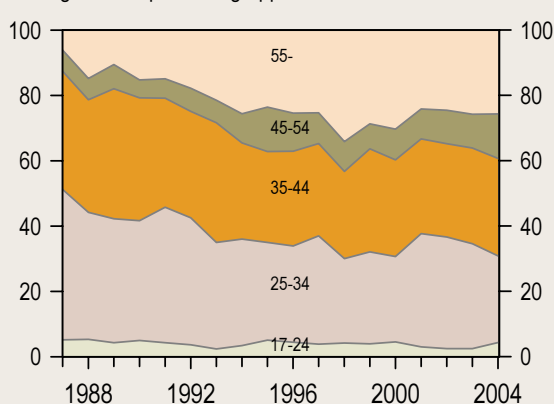
Figur 8. Gjeld holdt av husholdninger uten margin etter avdrag. Fordelt på inntektsgrupper^{*)}. Prosent. 1987-2004

^{*)} Husholdningene er delt inn i fem like store grupper etter økende inntekt etter skatt

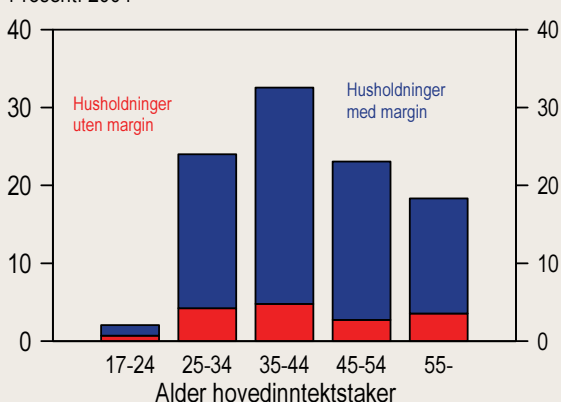
Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Figur 10. Gjeld holdt av husholdninger uten margin etter avdrag. Fordelt på aldersgrupper. Prosent. 1987-2004

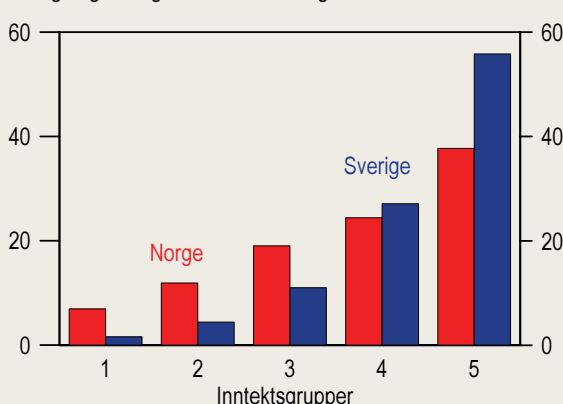
Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Figur 9. Andel av samlet gjeld fordelt på husholdninger med og uten margin etter avdrag. Fordelt på aldersgrupper. Prosent. 2004

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Figur 11. Samlet gjeld fordelt på inntektsgrupper^{*)} i Norge og Sverige. Alle husholdninger. Prosent. 2001

^{*)} Husholdningene er delt inn i fem like store grupper etter økende inntekt etter skatt

Kilder: Sveriges riksbank, Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

av den totale gjelden, mot 6 prosent i den svenske undersøkelsen, se figur 11. I de norske gruppene har 6 prosent negativ margin etter renter. At husholdninger i de lave inntektsgruppene har større andel av gjelden i Norge enn i Sverige, innebærer isolert sett at bankenes utlån til husholdningene var mer utsatt i Norge enn i Sverige i 2001.

5 Hvordan påvirkes husholdningenes marginer av økte lånerenter?

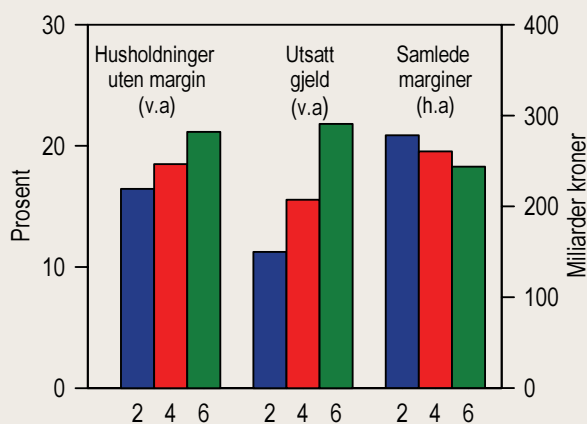
Effekten av en renteendring på husholdningenes marginer er avhengig av lånenes bindingstid. De fleste lånene har flytende rente. For disse lånene vil en renteendring ha en tilnærmet umiddelbar effekt, mens effekten på lån med fast rente først inntreffer når bindingstiden er utløpt. Bankenes utlånsrente til ulike husholdninger varierer noe, i hovedsak ut fra hvor godt lånet er sikret. I denne delen av analysen ser vi på hvilken effekt en

renteendring ville ha hvis alle låntakere fikk den samme renteendringen umiddelbart. Den beregnede effekten overestimerer derfor den faktiske effekten.

Gjennomsnittlig nominell lånerente fra bankene til husholdningene var i 2004 rundt 4,1 prosent. De beregnede effektene av en økning av utlånsrenten fra 4 til 6 prosent er at andelen husholdninger uten margin øker fra 18 til 21 prosent, se figur 12. Dette tilsvarer 49 000 nye husholdninger uten margin. Den utsatte gjelden øker fra 16 til 22 prosent av den totale gjelden, tilsvarende 65 milliarder 2004-kroner. Husholdningenes samlede frie midler reduseres fra 261 til 244 milliarder 2004-kroner, en reduksjon på 6 prosent. Resultatene er omtrent symmetriske ved en rentereduksjon på 2 prosentpoeng.

Den største relative økningen i utsatt gjeld kommer for husholdninger i midlere og høye inntektsgrupper, se figur 13. De fleste nye husholdninger som får negativ margin som følge av en slik renteheving, er i inntektsgruppe 2 og 3. Den utsatte gjelden øker mest i aldersgruppen 35–44, men relativt sett mest i aldersgruppen 45–54, se figur 14.

Figur 12. Effekter av endret utlånsrente på marginer etter avdrag. Rente 2, 4 og 6 prosent. 2004

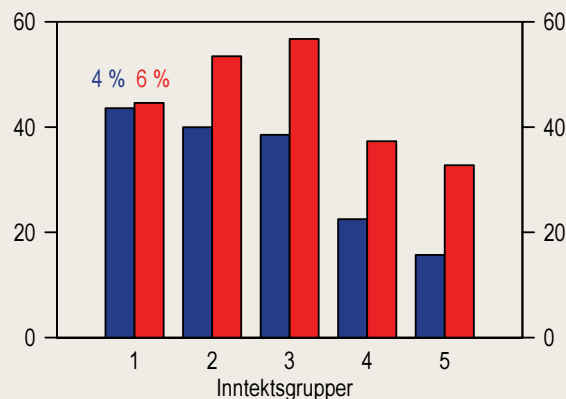
Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

6 Oppsummering

Husholdningenes samlede økonomiske marginer økte markert fra slutten av 1980-tallet til 2004. Årsakene til dette var god vekst i inntektene samtidig som en lavere andel av inntekten gikk til levekostnader og gjeldsbetjening. En økning i finansformuen har bidratt til å øke de frie midlene ytterligere. Andelen av bankinnskudd er imidlertid redusert til fordel for mindre likvide fordringer som kan svinge mer i verdi.

I 2004 hadde anslagsvis 19 prosent av husholdningene en inntekt som etter våre modellforutsetninger ikke kunne betjene alminnelige levekostnader samt renter og beregnede avdrag. Disse husholdningene holdt 16 prosent av samlet gjeld. Den største forskjellen mellom husholdninger med negativ og med positiv margin er inn-

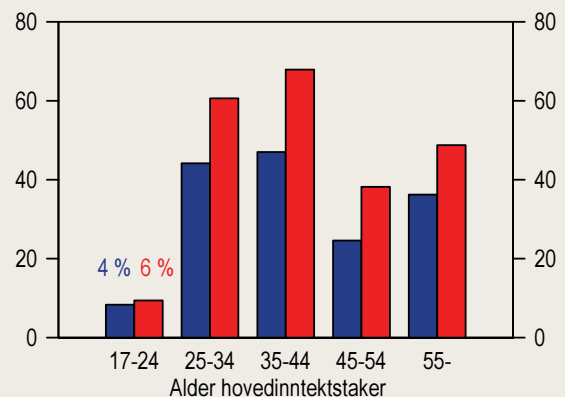
Figur 13. Utsatt gjeld fordelt på inntektsgrupper^{*)}. Effekt av endret utlånsrente. Milliarder kroner. 2004

^{*)} Husholdningene er delt inn i fem like store grupper etter økende inntekt etter skatt

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

Figur 14. Utsatt gjeld fordelt på aldersgrupper. Effekt av endret utlånsrente. Milliarder kroner. 2004

Kilder: Statistisk sentralbyrå, SIFO og Norges Bank

tektene. Det er mindre forskjeller i størrelsen på rente- og avdragsbetalinger.

Andelen av samlet gjeld holdt av husholdninger med negativ margin avtok fra slutten av 1980-tallet til 2004. Dette signaliserer isolert sett en lavere kredittrisiko knyttet til bankenes utlån til husholdningene. Andelen av utsatt gjeld som faller på lavinntektsgruppene og eldre husholdninger, har økt i perioden. Effekten av økt utlånsrente i 2004 fra 4 til 6 prosent ville vært at 49 000 nye husholdninger ville blitt uten økonomisk margin etter renter og avdrag. Den relative endringen er størst hos husholdninger i midlere og høye inntektsgrupper og i husholdninger i aldersgruppen 45–54.

Referanser

BIS (2006): «Housing finance in the global financial market», *CGFS Papers No 26*, s. 29–30

DWP (2004): «Tackling over-indebtedness – Action plan 2004», DTI and Department for Work and Pensions (DWP)

May, Orla; Merxe Tudela and Garry Young (2004): «British household indebtedness and financial stress: a household-level picture», *Bank of England Quarterly Bulletin*; Winter 2004, Vol. 44 Issue 4, p. 414, 14p

Norges Bank (2006): *Finansiell stabilitet 1/2006*

NOS D310 (2004): «Inntekts- og formuesstatistikk for husholdningene 2002» *Norges offisielle statistikk D310*. Statistisk sentralbyrå, Oslo–Kongsvinger

Redwood, Victoria and Merxe Tudela (2004): «From tiny samples do mighty populations grow? Using the British Household Panel Survey to analyse the household sector balance sheet», *Bank of England Working Papers nr. 239*

SIFO (1987–2004): «Standardbudsjett for forbruksutgifter», www.sifo.no

Riiser, Magdalena D. og Bjørn H. Vatne (2006): «Utviklingen i husholdningenes gjeld. En analyse av mikrodata for perioden 1986–2003. Penger og Kreditt 1/2006. Norges Bank

Sveriges riksbank (2004): *Finansiell stabilitet 2004:1*

Sveriges riksbank (2005): *Finansiell stabilitet 2005:1*